

Baxış müəllimin müharibə xatirələri

1.

Bir müəllimin müharibə xatirələri ortaya çıxdı. Özü də Böyük Vətən Müharibəsinin 75 illiyini qeyd etdiyimiz 9 may qələbə günündə. 1939-cu il noyabrın 26-da Biləcəri stansiyasından hərbi xidmətə yollanan həmin müəllim Vətənə bir də 1945-ci ilin noyabrın 26-da qayıdacaqdı. Amma sadəcə hərbi xidmətdən yox, İkinci Dünya müharibəsindən, özü də II dərəcəli müharibə əlili olaraq.

Hərbi xidmətlə başlayıb müharibənin od-alovundan keçən və qalib olaraq

geri qayıdan, ömrünün qalanını da müəllim kimi davam etdirən o şəxs Baxış müəllim idi. Tanınmış maarif xadimi, ömrünün 50 ilini pedaqoji fəaliyyətdə həsr etmiş Baxış İsmayıl bəy oğlu Cahangirov.

1913-cü ildə Şuşa mahalının Tuğ kəndində dünyaya gələn Baxış müəllim uzun illər Azərbaycan dili və ədəbiyyat fənni üzrə dərs deyib. Təhsil sistemində müxtəlif rəhbər vəzifələrdə çalışıb, Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətinin maarif şöbəsi müdirinin müavini olub.

Müharibədən sonra da müəllimliyə

davam edən Baxış müəllim tanınmış təhsil işçisi, Əməkdar müəllim Asif Cahangirovun atasıdır.

Asif müəllim danışır ki, atası vəzifəsindən, tutduğu mövqeyindən asılı olmayaraq, insana dəyər verib. Hər zaman doğru yolda olan, mənəvi dəyərlərlə zəngin, özünəməxsus xarakteri ilə seçilən şəxsiyyət olub. Ailədə də, məktəbdə də insan yetişdirməyin əhəmiyyətini bilən və buna əməl edən Baxış müəllim vəzifə sahibi olaraq da bu prinsipindən dönməyib. “Atam tez-tez deyirdi: “Mən həyatda insan axtarıram!” O, insanın saflığına çox önəm verirdi. Doğru

bildiyi yoldan dönməzdi”.

A.Cahangirov atasının tutduğu yolun ona həyatda örnək olduğunu xüsusilə qeyd edir: “Atam bizi sözlə tərbiyə etməyib. Biz onun əməlləri ilə böyümüşük. Bizə milli-mənəvi dəyərləri öyrədir, Füzulini, Nizamini sevdirdi. Özü əski əlifbanı mükəmməl bilirdi. Bizə fars dilini öyrətməyə başlayanda çox balacaydıq.

Atam bizə özündən razı olmamağı, daim öz üzərimizdə işləməyi təlqin edib. İnsan fiziki və intellektual cəhətdən inkişaf etməlidir, deyirdi”.

← Əvvəli səh.1

Ruhiyə DAŞSALAHLI

Asif Cahangirov atası Baxış müəllimin xatirələrlə zəngin arxivini araşdırarkən yuxarıda sözünü etdiyimiz yazısını tapıb və “Azərbaycan müəllimi” qəzetinə təqdim edib. Biz də onu oxucularımızla paylaşırıq:

1939-1945. Baxış Cahangirovun arxivindən

I. 26 noyabr 1939-cu il

Biləcəri stansiyası qeyri-adi görünür. Payızın iltiq mehi burada tamam fərqlidir. Buradakı insanların sayı da, milli tərkibi də artıb. Stansiyanın yan-yörəsində adamlar üç-bir, beş-bir dayanıb öz dilində danışır, dərhləşirlər. Əksəriyyəti kişilərdir. Lakin aralarında tay-tuş qızlar, qadınlar da az deyil.

Əsgərlik yaş bu il çatan, bu vaxta qədər müxtəlif səbəblərdən əsgərlik müddəti uzadılan gənclər bir-birinin ardınca rayon hərbi komissarlığından sovet ordusu sıralarına göndərilirlər. Yaş etibarilə bir-birindən 5-10 il fərqləndikləri kimi, təhsil dərəcələri, ixtisasları da fərqlənir. Bir qismi orta təhsilli olduğu halda, böyük bir qismi ali və ali orta ixtisas təhsilli müəllimlər, həkimlər, mühəndislər, aqronomlar, eləcə də ayrı-ayrı idarə və müəssisələrdə, fabriklər və zavodlarda və s. işləyənlərdir. Kimini anası, kimini bacısı, həyat yoldaşı yola salır, öz doğmalarına xeyir-dua, ürək-dirək verir-lər.

Qatarlar bir-birini əvəz edir, stansiyaya gələnlərin sayı getdikcə azalır. Qatarın Biləcəridən şimala, Rusiyaya doğru yola düşməsinə az qalır. İndi gündüz saat 3-4 radələrində, axşam saat 7-də eşelon yola düşəcək. Siyahılar oxunur, çağırışçıları müşayiət edəcək nizamı əsgərlər kimin hansı vaqona minəcəyini, yol qaydalarını deyir, intizam haqqında söhbətlər keçirirlər. Hər kəsə qohum-əqrəbası ilə xüdəhafizləşmə-sini tapşırırlar.

Son fitindən sonra qatar asta-asta yola düşür. Kimi qatarın göyərtəsindən, kimisi qapı və pəncərələrdən əllərini yelləyə-yelləyə stansiyada qalan anaları, bacıları ilə son dəfə vidalaşmağa çalışır. Yerdəki izdiham arasındakı səs-küydən “qu” desən, qulaq tutulur. Əlini do-daqlarına sürüb əzizinə sarı uzadan kim, adını çağırın kim, ağlayan, hönkürən kim...

II. Minsk

Minskdə, hələ stansiyadayıq. Buraya axşamçağı - toran qovuşanda çatmışıq. Gecə düşür. Bizi müşayiət edənlər köhnə dostlar kimi bizimlə görüşüb əl tutuşur, xüdəhafizləşir, yeni müşayiətçiyə təqdim edirlər. Xeyir-dua verir, ayrılırlar. Sraya düzülüb səhərə doğru addımlayıyıq. Bərk sazaqdır. Quru qar xışiltıları altında irəliləyir, hərbi kazarmalara gəlirik. Gecəni hərbi hissənin böyük bir zalında keçirəcəyik.

but edirdi ki, özümüzlə Almaniyə tərəfdən təhlükəsiz hesab edə bilmərik. Lakin sülh siyasətimizə sadiq qalaraq, dinc yanaşı yaşamaq əzmində idik. Yaxşı yadımdadır, hətta 1941-ci ilin mayında belə hərbi xidmət müddəti bitənlər bir-birinin ardınca ordudan tərxis olunur, evlərinə buraxılırdılar. Bizim də vaxtımız yaxınlaşırdı. 3-4 aydan sonra evimizə qayıtmaq, öz ixtisasımız üzrə dinc quruculuq əməyi ilə məşğul olmaq ümidi ilə yaşayırdıq.

IV. Gündəlik hərbi həyat

1940-cı il mayın 3-dən 28-nə kimi Kiyev şəhərindəki hərbi artilleriya məktəbinə imtahan verməyə göndərilmişdim. Düzünü deyim ki, hərbi xidmət mənə o qədər də ağır gəlmirdi. Bir neçə dəfə məni ştaba çağırıb hərbi təhsilimi davam etdirməyi, Leningrad Hərbi-siyasi, Moskva Hərbi Artilleriya, yaxud Aşqabad Hərbi Hüquq akademiya-larından birinə getməyimi təklif etmişdilər. Razılıq vermişdim, çünki artıq hərbi həyata alışmışdım. Gecə

toplaşdıq. Polkun komandiri mayor Dolst və hərbi komissar talanın ortasındakı yük maşınının kuzasında durmuşdular. Çöhrələrindən ağır kədər, qəm-qüssə sezilirdi. Miting başlandı. Mayor həmin gecə alman təyyarələrinin qəflətən Leningrad, Moskva, Kiyev, Odessa və s. şəhərlərini bombaladığını, Leningraddan tutmuş Qara dəniz sahili boyunca sərhədi yararaq vətənimizə hücum etdiyini söylədi. Bu gündən ölkəmizin tam müharibə vəziyyətində olduğunu dedi.

VI. Düşmənlə üz-üzə

İyulun 5-də Desna çayı sahilində Mogilyov-Podolsk şəhərinin yaxınlığında səngər qurub, düşmənin hücumunu zəiflətməli idik. Çayın o biri sahilini Bessarabiya torpağı idi. Döyüş bizdən irəlidə getsə də, top atəşi səsləri eşidilir, hətta bizi tez-tez saysız-hesabsız düşmənlər təyyarələri atəşə tuturdu.

İyulun 15-17-də almanlar artıq yaxınlaşmışdı. Biz döyüşmək əzmində idik. Bir addım geri dönmə-

marşalı Rokossovskinin komandanlıq etdiyi Don cəbhəsində. 42-ci rəbitə hissəsində komsomol komitəsinin katibi kimi siyasi bir sahə də mənə etibar olunmuşdu. Stalinqradi nəyin bahasına olursa-olsun müdafiə etməli, düşmənin buradakı qüvvəsini mühasirəyə alıb məhv etməli, vətənimiz üçün böyük strateji əhəmiyyəti olan həmin sahəni tam təmizləməli idik. Bu böyük məqsədə nail olmaq üçün güclü hərbi texnika, hərbi hazırlıqla yanaşı, qarşımıza gecə-gündüz siyasi-kültüvi işləri gücləndirmək, döyüşçüləri ilhama gətirmək, nikbin əhvali-ruhiyyə yaratmaq vəzifəsi qoyulmuşdu.

Cəbhə komandanlığı ilə ali baş komandanlıq arasında möhkəm rabitəni təmin etməli idik. Vəzifə ağır, həm də şəərəfli idi. Etibar olunan bu işin hər bir şəraitdə təmin olunması döyüşlərdə qələbə qazanmaq üçün qarşımıza qoyulmuş ən mühüm tələblərdən biri idi. Düşmən də bunu yaxşı bilir, döyüşün qan damarlarını ürəkədən qırmaq üçün ölümdən gələni əsirgəməzdi. İt-

verdi və “Əgər onları görmək istəyirsinizsə, gedək!” - dedi. Biz iki-mərtəbəli binanın eyvanından keçəndə rəsmi qarovulda dayananlar qabağımızı kəsdilər. Mayorun göstərişi ilə içəri girdik. Kimləri görsəm yaxşıdır? “İldırım sürəti ilə” buraya qədər böyük ehtiras və ümidlərlə şığıyan “cütbaşlı qartalların” qəfəse salınmış yarasalarını.

..Burada çox qaldım. Feldmarşal Paulus ayaq üstə arxasını pəncərəyə söykəyərək qəlyan çəkir, qalınları - sarıbənz 35-40 yaşlarında faşist generaları döşəmə üzərindəki küləşin üstündə uzanıb danışirlər. Onlar tam tərksilah olunmuş, kitəllərinin boğazını açmış, kəmərləri çıxarılmışdı. Danışqlarında nə isə bir istehza hiss olunur. Ürəklərindəki kədər və qüssəni, yanaqlarındakı məyusluğu dodaqlarındakı yalançı təbəssümlə ört-basdır etməyə və özlərini məğrur göstərməyə çalışırlar. Onlar, başda feldmarşal olmaqla bizimkilərin suallarına xüsusi bir ədə və vurğularla cavab verirdilər.

X. Kursk çıxıntısı. Ukrayna döyüşləri.

Biz Stalinqrad cəbhəsində böyük qələbə çaldıq və qərbə - düşmənin yuvasına doğru irəlilədik. 1943-cü ilin yay aylarında Kursk çıxıntısında idik. Burada düşmənin daha quduz planları ilə üz-üzə gəldik. Almanlar Oryol-Xarkov-Kursk karxanası düzəltmək, bizi mühasirəyə almaq, Stalinqrad cəbhəsinin yaralarından intiqam almaq niyyətində idi. Hətta bu niyyətlə iyulun 6-da bütün qüvvəsini səfərbərliyə alaraq üstümüzlə güclü hücumu keçdi və biz 10-12 kilometr geri çəkilməli olduq. Lakin iyulun 13-dən başlayaraq hücumlarımızın ardı-arası kəsilmədi.

Noyabrın 3-də Dnepri yarım keçdik, 6-da isə Kiyevi düşməndən təmizləyib irəlilədik...

1944-cü ilin mart ayıdır. İndi biz Qərbi Ukraynadayıq, Lvov vilayətində Ternopoldan 12 kilometr aralı Zbaraz şəhərində. Yüngül yaralanmışam. Biz Şepetovkada ikən general-polkovnik Vatutin hissəmizə gəlmişdi, bizimlə mehribancasına görüşdü. Onu yola saldıqdan da sonra eşitdik ki, düşmənlər gülləsindən ağır yaralanıb...

Ukraynada döyüşür, irəlilədikcə ölkənin tarixi yerlərindən keçir, bəzi qeydlər götürürdük. Neçin şəhərində N.V. Qoqolun evində oldum...

XI. Sandomir

Həmin ilin iyul ayının 12-də biz Visla çayını keçdik. Bir neçə gün Çexoslovakiyanın dağətəyi yerlərində vuruşduqdan sonra Polşa ərazisinə keçdik. Ordu hissəmiz tez bir vaxtda 120 kilometr sahil boyu eninə və 50 kilometr içəriyə doğru irəliləmişdi. Düşmənlər bizim bu irəliləməyimizdən çox hiddətlənmişdi. Nəyin bahasına olursa-olsun, tələfat vermək, Visla və San çaylarının birləşdiyi yerdə dupduru suyu al-qana qorq etməyi qarşısına məqsəd qoymuşdu. Şiddətli vuruşmalar getdi. Biz avqustun 18-də Polşanın ən böyük şəhərlərindən olan və böyük strateji əhəmiyyəti olan Sandomiri tutduq, mövqeyimizi möhkəmləndirdik, irəlilədik.

Avqustun 28-də səhər saat 5-6 radələrində Krakovun təxminən 50-60 kilometrliyində gərgin döyüş zamanı ağır yaralandım. Lvov, Həştərxan və Kislovodsk hospitallarında bir ilə yaxın müalicə olundum...

1945-ci ilin noyabrında ordudan tərxis olundum.

Yenə də Biləcəri

Biləcəri stansiyasına yaxınlaşdıqca, onu keçib Bakıya doğru irəlilədikcə bütün 6 illik həyatımda baş verən hadisələr bir kino kimi gözələrim önündən ötürdü. Dönüb yanımızdakı sərnişinlərin birindən soruşdum:

- Bu gün ayın neçəsidir?

O, müəmmalə sualına zarafatlı cavab verdi:

- Bu gün noyabr ayının dördü 26-dır, əzizim, - dedi...

Baxış müəllimin müharibə xatirələri

1947 - API-nin buraxılışı, 2-ci sırada Mehdi Mehdiyev, Məmməd Arif Dadaşzadə

həyəcanları, qaravullar, yemək və s. heç nə mənə çətin deyildi. Ordu sıralarına daxil olandan 15 gün sonra xidmət etdiyim batareyaya siyasi rəhbər müavini təyin edilmiş, komsomol təşkilatının katibi seçilmişdim. Komandan heyəti hərbi xidmətimdən, intizamlı olmağımdan çox razı idi. Bir neçə dəfə təşəkkür də almışdım. İmtahandan keçməyimə baxmayaraq, yaşımın uyğun gəlməməsi üzətimdən (o zaman mən 28 yaşında idim, nizamnaməyə görə isə oraya ancaq 21 yaşa qədər gəncləri qəbul edirdilər) yenidən hərbi hissəyə qayıtmalı olmuşdum.

1941-ci ilin aprelində bizim hissə Ukraynanın qərbindəki Vinnitsa şəhərinə göndərildi.

Mayın 15-dən yay hərbi düşərgəsinə getmişdik. Düşərgəməz Qərbi Ukraynanın olduqca səfəli, göy çəmənlikləri, gölləri, sıx, ürəkəcan meşələri olan yerlərdən birində idi.

İki gün sonra gecə saat 2-də həyəcan verildi, sıraya düzülüb və hərəkətə keçib. Hərbi düşərgəyə yola düşdük. İyunun 19-21-də Kame-nets-Podolsk vilayətinin meşələrindən, kənd və şəhərlərdən keçib Mogilyov-Podolsk şəhərinin yaxınlığında bir meşəlikdə dayandıq. Siyasi rəhbərimiz Smirnov xəstələndiyinə görə müvəqqəti olaraq siyasi rəhbər vəzifəsi mənə tapşırıldı.

V. 22 iyun

İyunun 22-də sıx bir meşədə qurduğumuz düşərgədə yatmışdıq. Səhər saat 6 radələrində qəflətən “Qalx!” həyəcanı verildi. Talada

yəçəyimizə, torpaqlarımızdan bir çərək belə düşməni verməyəcəyimizə and içmişdik. Düşmənlər üstümüzlə quduzcasına basqın edirdi. Birinci dəfə idi ki, düşmənlər üz-üzə gəlməli idik. Vətən eşqi, xalq məhəbbəti, torpaqlarımızın keşiyində dayanmaq əzmi bizə qol-qanad verir, düşmənlər hücumunun qarşısını almı, onu irəliləməyə qoymamaq üçün əlimizdən gələni etməyə hazır idik. Ümumi qələbəmiz naminə müxtəlif milli tərkibdən olan əsgər və komandan heyəti arasında həqiqi qardaşlıq məhəbbətinin özünü göstərməsi bizi daha da ruhlandırır. Xalqlar dostluğunun gücü müharibə zamanı, vətənin başının üstünü qarabulduqlar aldığı bir vaxtda daha qərarlıq şəkildə, daha aydın bürüzə verirdi. Rus, ukraynalı, belorus, azərbaycanlı, gürcü, özbək, türkmən, qazax və başqa millətlərdən olan əsgərlərin göstərdikləri igidlik, qəhrəmanlıq heç vaxt yadımdan çıxmaz. Kovalenkonun, Fedorenkonun, Kuldaşovun, Kutataladzenin, gəncəli balası Həsən Əliyevin fədakarlığı əsl sovet vətənpərvərliyi nümunələri idi...

kilərimiz az deyildi...

VIII. Düşmənlər mühasirədə

Noyabrın 19-u və yanvarın 31-i günlərini xüsusi hisslərlə xatırlayıram. Noyabrın 19-da almanların böyük bir qüvvəsini mühasirəyə almış, təslim olması üçün ultimatum vermişdik. Düşmənlər qərarına gədən nümayəndə heyətinin sağ-salamat, həm də xeyir xəbərlə qayıtmasını səbirsizliklə gözləyirdik. Onların gecikməsi narahatlığımıza səbəb oldu. Sonradan bildik ki, almanlar təslim olmaq tələbini rədd etmişlər. Düşmənlər VI ordusunun komandanı fon Paulus Hitlerin yanından yeni rütbə ilə - feldmarşal rütbəsi ilə qayıtmış, 330 minlik ordusunu mühasirədə xilas edəcəyinə və tam qələbə çalıb Stalinqradi tutacağına, Volqa boyu arxadan Moskvaya hücum edəcəyinə, Bakını belə zəbt edəcəyinə söz vermişdi...

IX. Əsir feldmarşal

Yanvarın 31-i isə çox sevincli idim. Qarlı-boranlı bir gün idi. Biz Zavarkino kəndinin kənarındaydıq. Qızğın döyüş gedirdi. Səhər tezdən qulağıma dəydi ki, feldmarşal Paulus və 16 hitlerçi general qəhrəman döyüşçülərimiz tərəfindən Stalinqrad vəğzallının zirzəmisindəki qərrahında əsir götürüldülər. Bu şad xəbəri döyüşçülərimizə ümumi sözlərlə deyil, rəsmi məlumatla çatdırmaq istəyirdim. Cəbhə mətbuatı mətbəəsinin yerini bilirdim. Tez qəçdim ora. Yolda mənə tanış olan mayora rast gəldim. O, Rokossovskinin yavəri idi. Mənə xoş xəbər